

Šlosar, Dušan

Historický vývoj dějových jmen v češtině

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. A, Řada jazykovědná.
1979, vol. 28, iss. A27, pp. [141]-148

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/100292>

Access Date: 16. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

DUŠAN ŠLOSAR

HISTORICKÝ VÝVOJ DĚJOVÝCH JMEN V ČEŠTINĚ

1.1 V článku chceme věnovat pozornost odvozování deverbálních substantiv s převahou abstraktních významů. Do pozorování jsme nezahrnuli útvary, které svou formou jednoznačně signalizují specifikovaný (činitelský, nástrojový, výsledkový, popř. místní) vztah substance k ději. Ty formace, které jsou odvozeny prostředky shodnými s formanty sloužícími k derivaci dějových abstrakt, jsou naopak do našeho přehledu zahrnuty. Toto formové hledisko bylo vynuceno plynulostí a proměnností hranice mezi deverbativy konkrétními a abstraktními.

1.2 Materiálovým východiskem je, obdobně jako v našich dřívějších průřezech,¹ pět verzí žaltářového textu: Žaltář wittenberský (Wittb), žaltář z Bible benátské (Ben), z Bible kralické (Kral), Bible svatováclavské (Václ) a novočeský překlad žaltáře pořízený V. Šrámkem za spolupráce V. Kajdoše.² Ke srovnání bylo dále užito materiálu ze staroslověnského Žaltáře sinajského (PsSin). Typy nereprezentativně zastoupené jsme sledovali a vývojové závěry jsme zpřesňovali pomocí materiálu ze slovníku Handwörterbuch zu den altkirchenslavischen Texten L. Sadnikové a R. Aitzetmüllera, ze Slovníku staročeského J. Gebauera a z Nomenclatoru quadrilinguis D. A. z Veleslavína.

2.1 Staroslověnština svědčí o tom, že v praslovanštině se dějová jména tvořila řadou suffixů: *-θ-ε*, *-θ-a*, *-j-a*, *-θ-b*, *-t-b*, *-(a)j-b*, *-bb-a*, *-tw-a* a *-sn-b* / *-zn-b*. Co do počtu vytvořených formací se uplatňovaly zhruba v uvedeném pořadí. Užitečnější než toto sledování je však zjištění, jaké morfologické typy sloves byly fundujícími útvary pro tyto derivace a v jakém počtu. Pomineme-li útvary ojedinělé, je možno pozorování shrnout takto:

¹ Viz např. D. Šlosar, *Diachronní pohled na prostě vidové významy slovesných prefixů v češtině*, SPFFBU A 25—26, 1978, 97—109.

² *Písmo*, sv. 4, Svitky, Praha 1948.

formant	-θ-ъ	-θ-ь	-t-ъ	-θ-a	-j-a	-bъ-a	-tv-a	-(a)j-ь	-st-ь/ -zn-ь
typ									
atemat.		8	6						
vesti	14	3	4						
pešti	16	3	4						
mrěti	6								
peři	2						2		
brati	2								
dvignęti	3								
kryti	4							4	
uměti	2								
lajati									3
plakati	6	2	2		6	2			
prositi	48	3		18	5	6	2	7	
trępěti	11	3		2			2		2

2.2 Z tohoto přehledu je patrná částečná shoda sloves s infinitivním kmenotvorným formantem θ (+ sloves atematických), sloves *i*-kmenových a *ě*-kmenových ve využívání formantů -θ-ъ a -θ-ь. Hláskové alternace pojící se k derivaci svědčí o jejich značné starobylosti. Tato shoda zřejmě není nahodilá: tyto tři typy sloves mohly tvořit základní opoziční trojúhelník vyjadřující způsob děje, srovnej např. *sešti* — *saditi* — *sěděti*.³ Protože se tato dějová jména tvořila od pouhého slovesného kořene, tyto rozdíly ve způsobu děje ovšem neodrážela. Zvláštní, asi mladší soubor dalších formantů pak začal krystalizovat u sloves *i*-kmenových a *ě*-kmenových. Paralelní derivace z téhož základu nebyla přitom příliš častá, ale pokud takové útvary existovaly, dovoľovaly odlišení skutečných dějových abstrakt od pojmenování konkrétních substancí, vyjadřujících některou z dějových intencí, které neměly ještě vyhraněné vlastní prostředky, například: *padъ* — *pastъ*, *rokъ* — *rěčъ*, *morъ* — *ъmrъtъ*, *razdorъ* — *diva*, *světъ* — *svěšta*.

³ Viz blíže D. Šlosar, *Kmenové protiklady českých sloves a jejich vývoj*, SPFFBU A 24, 1976, 39–56.

Existovala ovšem řada slovesných typů, jež neměly derivační možnosti rozvinuty, např. slovesa typu *minoti*, *znati*, *kupovati* a pak všechna sekundární imperfektiva *a*-kmenová a *ja*-kmenová. Jejich derivační potřeby uspokojil další typ, patrně mladší, a to dějová jména vytvořená formantem *-n-tje* (zřídka *-t-tje*). Tento formant měl tu výhodu, že derivovaná substantiva zachovávala slovesný vid fundujícího slovesa. Tento vítaný rys přispěl k jejich rychlému rozšíření, a to i k těm typům sloves, které měly jiné derivační možnosti. Zde přispěl zejména k sémantické diferenciaci deverbálních substantiv, protože respektování slovotvorně důležitého infinitivního kmenotvorného formantu předurčilo tyto formace k přednostnímu vyjadřování abstraktních dějových významů, kdežto názvy konkrétních substancí s dějovým příznakem se tvořily sufixy starými, popř. speciálními. Nejbohatší možnosti derivace pak měly, jak vyplývá i z tabulky, produktivní slovesné *i*-kmeny.

3.0 Raná stará čeština výsledky těchto derivací v podstatě zdělila, sufixy *-θ-b*, *-t-b*, *-tv-a*, *-j-a*, *-(a)j-b* a *-sn-b* / *-zn-b* však už nebyly ve staročeské době produktivní. Dějová jména se tedy v historické době derivovala formantem *-n-ie*/*-t-ie*, dále sufixy *-θ-θ*, *-θ-a*, *-b-a*, nově pak sufixy *-(č/v)k-a* a *-ot-θ*.

3.1 Vývoj užívání paradigmatického formantu *-n-ie*/*-t-ie* v češtině lze s výhodou sledovat na průřezech založených na žaltářovém textu, neboť zastoupení je tu reprezentativní. Raný staročeský stav reprezentovaný Wittb se velmi podobá stavu staroslověnskému v PsSin: v obou textech je 120—130 jmen našeho typu, kvantitativní převahu mají odvozeniny od slovesných *i*-kmenů (60 jmen) a od sloves typu *volati* (téměř tři desítky jmen). Ostatní typy kromě typu *plakati* jsou těmito odvozeninami zastoupeny jen chudě. Verze Ben přináší asi o tři desítky odvozenin více; přírůstek představují především odvozeniny od *i*-kmenů (+15) a *ova*-kmenů (+13). Kral má verbální substantiva ve výrazně menším počtu (116), avšak odvozenin od *ova*-kmenů a *n*-kmenů je zde přesto více než ve verzích předcházejících. Početní regrese v úzu je nesporně způsobena vzrůstající deklinační homonymií tohoto typu. Je charakteristické, že v této době vzniká na pozadí našeho typu nová varianta, dějová jména se sufixem *-n-á* (u Komenského doloženo např. *pro zkušenou*, *s pomyslenou toho* — Lab). Další verze Václ je silně závislá na textu Ben, a proto i v našem ohledu představuje jakýsi kompromis mezi Kral a Ben jak co do počtu formací, tak co do zastoupení jednotlivých typů. Novočeská verze má substantiv verbálních podstatně méně než všechny předchozí; v tom se zračí stylistické omezení tohoto typu v nové češtině.

Naše pozorování přineslo ještě jeden poznatek: v PsSin je od sekundárních imperfektiv odvozeno celkem 12 substantiv verbálních (ze 127), ve Wittb 11 (ze 133), v Ben už 28 (ze 161), v Kral 31 (ze 116) a ve Václ 34 (ze 146). Svědčí to o výrazně vzrůstající roli vidu při využívání verbálních substantiv.

3.2 Deverbální substantiva se sufixem *-θ-θ* tvoří druhou nejpočetnější skupinu. Sufix *-θ-θ* ve staré češtině svou produktivitu neztratil. Svědčí o tom nejen početní zastoupení v jednotlivých verzích žaltáře (PsSin 42, Wittb 46, Ben 50, Kral 49,

Václ 50, novoč. 100), ale i fakt, že v každé z následujících verzí se setkáváme s formacemi, které v dřívějších verzích doloženy nejsou. Opačný jev, zánik některého z doložených jmen, lze pozorovat jen velmi zřídka: pouze jména *vzchod, ruh, zábržek, vep, přelaz a popilz*, doložená ve Wittb, se v pozdější době nevyskytují. Strmý početní vzestup v novočeské verzi není snad přímým odrazem vzrůstu produktivity, nýbrž jen vyrovnává stylisticky podmíněné řídké používání substantiv verbálních.

Fundujícími útvary pro jména doložená ve staroslověnské verzi jsou především slovesa s nulovým infinitivním formantem (typy *nesti, pešti, mrěti, jeti*), pak slovesa *i*-kmenová (typ *prositi*) a jen zřídka jiná (např. *grzměti, uměti, kryti, kovati* apod.). Pro verzi Wittb toto zjištění platí rovněž, novum představuje jen formace *ruh*, založená na slovese *a*-kmenovém, a *zámek, popilz*, pro něž jsou fundujícími útvary slovesa *n*-kmenová. A také přírůstek ve všech dalších verzích se rekrutuje ze sloves *n*-kmenových a *i*-kmenových (*blesk, nátlisk, mráz, nález; porod, zápal, rozdiel* ve Wittb, *vpád, soumrak, znik, plaz; způsob, ouřad* v Kral, *záblesk, stesk, shluk, závan, pokyn; záměr, děs, potrat, zjev, sráz* v novočeské verzi). Jiné typy sloves se při této derivaci uplatňují jen ojediněle: *a*-kmeny pro formace *popis, zpěv, rozkaz* z Kral, *ohled, roub* ve Václ a pro několik málo dalších v novočeské verzi. (Pomíjíme zde přírůstek jmen od sloves s infinitivním formantem nulovým, protože zde musí běžet jen o pozdní doklady na formace už staré; drtivá většina takových jmen, i když někdy s jinými prefixy, je doložena už ve staroslovenštině.)

Velké procento konkrét mezi novějšími útvary je v souhlase s tím, co bylo řečeno dříve: dějová abstrakta se tvoří především formantem *-n-i/-t-i*, který zachovává vidovou platnost fundujících sloves.

3.3 Dějová jména se sufixem *-θ-a* jsou v češtině zastoupena podstatně početněji než ve staroslovenštině: PsSin 7, Wittb 34, Ben, Kral a Václ shodně 26, novočeská verze 51. Až na ojedinělé výjimky jsou to odvozeniny od *i*-kmenových sloves. Početní úbytek ve verzi Ben a dvou dalších není symptomem úpadku produktivity; jen ojedinělé formace z Wittb se později nevyskytují (*úkora, třasa, přípusta, okova*), zato ve všech verzích nacházíme jisté množství útvarů dříve nedoložených. Mezi novými formacemi však převažují abstrakta. Protože uvedené počty jsou už na hranici reprezentativnosti, ověřili jsme dynamiku tohoto typu srovnáním všech útvarů ve slovníku Sadnik—Aitzetmüller, ve dvou dílech Slovníku staročeského J. Gebauera a v Nomenclatoru quadrilinguis D. A. z Veleslavína. Tímto srovnáním bylo potvrzeno naše zjištění jak co do výrazného rozdílu produktivity ve staroslovenštině a staré češtině (Sadnik—Aitzetmüller 23, Gebauer 90, Veleslavín 89 jmen), tak co do morfologické povahy fundujících sloves (převážně *i*-kmeny, zcela ojediněle slovesa jiných typů).

3.4 Sufix *-k-a* (později s různými variantami), mezi staroslověnskými deverbativy neznámý, v českých verzích žaltářového textu projevuje zřetelně svou produktivní povahu: od jediného dokladu *třeska* „tremor“ ve Wittb až po 18 v novočeské verzi. I z tohoto kusého materiálu je zřejmé, že se tímto prostředkem odvozuje především

od těch typů sloves, které měly omezené derivační možnosti: typu *sázeti* (*válka*, *sázka*, *překážka*, *porážka* ...), *plakati* (*kapka*, *skřípky*, *sýpka*, *zkazka* ...) a také od typu *trpěti* (*léčka*, *prška*). Gebauerův slovník pak už dokládá celkem 45 útvarů: 17 jmen se sufixem *-k-a*, 19 s variantou *-čk-a* a 9 s variantou *-vk-a*; v posledním případě však fundujícími útvary mohou být — a někdy je tomu tak výlučně — dějová adjektiva na *-av-ý*. Útvary s variantou *-čk-a* jsou všechny odvozeny od sloves *a*-kmenových (*lektačka*) a stejně je tomu, připustíme-li možnost verbální fundace, u jmen se sufixem *-vk-a* (*běhavka*). Varianta *-k-a* odvozuje rovněž od sloves *a*-kmenových (*rozsievka*, *kolébka*, *dotázka*), méně často od *i*-kmenů (*mýlka*) a sloves typu *sázeti* (*narážka*).

U Veleslavína jsme pak našli 40 jmen se sufixem *-k-a*, 13 s variantou *-čk-a*, 7 s variantou *-vk-a*, 7 s variantou *-nk-a* a jedno s variantou *-tk-a*; dohromady tedy 68 jmen. Fundujícími útvary u jmen s variantou *-čk-a* jsou *a*-kmenová slovesa, ale dvě jména jsou tu už odvozena od *ova*-kmenů: *opěňovačka* „kuchařská lžice“ a *potopovačka* „merga“. Jména s variantou *-vk-a* jsou rovněž možné derivace od sloves s infinitivním formantem *-a* (*řezavka*). Nově doložené útvary se sufixem *-k-a* jsou odvozeny převážně od *a*-kmenů (*pohádka*, *nalévka*), od sloves typu *sázeti* (*omáčka*, *procházka*) a *ova*-kmenů (*ponůcka* „noční hlídka“). Nové derivace od *i*-kmenů jsou tu jen součástí kompozit (*kostilomka*, *muchoplaška*).

Z toho, co už bylo řečeno, vyplývá, že jde o mladé derivace převážně od sloves, která tvořila už předtím substantiva verbální jako jediné substantivní názvy dějů. Naše paralelní derivace by tedy měly mít převážně konkrétní významy. Skutečně tomu tak je: tato jména jsou pojmenováními nemocí (většina jmen na *-vk-a*), rostlin (*kýchavka*), prostředků děje (*kopačka*), někdy i činitelů děje (*berka*, *mluvka*). Pokud jsou to někdy pojmenování abstrakt, liší se obvykle významem od svých protějšků na *-n-í*, např. *kochačka* „obveselení“ *kochanie* „slast“, *dračka* „loupež“ *dranie* „vydírání“. Někdy zřejmě mohla mít jména našeho typu odlišné stylistické zabarvení než substantiva verbální; to je ostatně patrné i v nové češtině.

3.5 Staročeský sufix *-(i)t-b-a* je pokračováním praslovanského *-b-a*. Jak svědčí staroslověnština, nebyl to kdysi prostředek příliš častý (15 dokladů) a jeho zvláštěností bylo odvozování i ze substantivních základů (např. *vračba*, *tatba* ...). Ve staré češtině došlo záhy ke splynutí tohoto sufixu s příponou *-tv-a* (ve staroslověnštině 10 dokladů): výsledkem je v několika případech resuffixace (*kletva* → *kletba*, *modlitva* → *modlitba*, *honitva* → *honitba*) a zánik produktivity sufixu *-tv-a*: je doložen jen ojedinělý nový útvar *opětva* „velamentum“ Wittb, který asi nemá dálnější doklady. Několik formací se sufixem *-tv-a* přežívá (*žatva*, *bitva*, *břítva*, *žertva*, *pastva*).

Sufix *-b-a* pak byl, jak svědčí materiál z Gebauera, produktivní při odvozování od *i*-kmenů (*lečba*, *sočba*, *hanba*, *mlatba*, *lovba* ...), ojediněle se tak tvořila jména i od sloves jiných typů (*kradba*, *hudba*, *čužba*) a vytvořila se varianta *-tb-a* (*bdětba*, *napomínatba*). V rané době se dály i četné individuální pokusy o využívání tohoto odvozovacího prostředku (*ludba*, *branba*, *lazba*), ale do dob Veleslavínových se zřejmě

nových formací neustálilo v úzu mnoho. Teprve nová čeština přináší řadu formací dříve neužívaných. Jsou odvozeny převážně od *i*-kmenů (např. *lučba, palba, dělba, honba, tvorba, platba, ženība* atd.), ale někdy i od sloves jiných typů (*četba, vazba, klenba, setba, úliība, malba, držba, skladba*). Zatímco mezi novějšími odvozeninami od *i*-kmenů převažují abstrakta, jsou deriváty od ostatních typů slovesných většinou pojmenováními konkrétních substancí. Tato tendence není nahodilá: zatímco *i*-kmeny mají ještě další možnosti odvozování konkrét, a abstrakta na *-b-a* jsou tedy jen synonymy k (morfologicky později nevýhodným) substantivům verbálním na *-n-i/-t-i*, ostatní zastoupené typy byly omezeny převážně na derivaci substantiv verbálních a u nich se pocítovala především potřeba derivace deverbálních konkrét.

3.6 Dějová jména se sufixem *-et-θ/-ot-θ*, ve staroslověnětině ještě nepočtená (*klčěbъ, mčěbъ, skrbčěbъ, trepěbъ, klopotъ, rьpěbъ*), vznikla zřejmě jako dějová jména odvozená sufixem *-θ-ъ* od sloves s příponou *-ta-ti*, která měla asi význam modifikace děje ve smyslu zintenzívnění, chápaného také jako opakování⁴ (*skrbčěbati, trepěbati, klopotati, rьpěbati* ...). Ale zakončení těchto jmen se zřejmě emancipovalo jako samostatná slovo tvorná přípona a ve staré češtině se už se jmény na *-et-θ* či *-ot-θ* setkáváme i tehdy, když sloveso na *-tati* neexistuje (*hřmet* // *hřmot*). Útvarů není zprvu mnoho a většina z nich se nadto opírá stále o slovesa na *-tati*: *ščebet, chechet, blsket* // *blýsket* // *bleskot, škřehot, blekot, klekot, hřimot, hromot, klopot* (materiál z Gebauera). Ani Veleslavín jich nepřináší podstatně více, ale konkurence *-et-θ* — *-ot-θ* byla zřejmě už vyřešena ve prospěch podoby *-ot-θ*. Nové formace tu představují jen jména *jekot* a *třeskot*. Ale nová čeština má takových jmen velké množství. Odvozují se tu především od sloves pojmenovávajících zvuky, ojedinele i pohyby.⁵ V této oblasti je velmi produktivní, ale jak ukazuje náš průřez, zřejmě teprve v nové době. (Z tohoto souboru se zcela vymyká staré substantivum *život*.)

4.1 Typy sloves, které jsou v historické době produktivní, tj. *n*-kmeny, *ě*-kmeny, *i*-kmeny, *a*-kmeny a *ova*-kmeny, tvoří často dějová jména více než jedním formantem, tedy několik paralelně. Kromě paradigmatického odvozování substantiv verbálních mají tyto možnosti:

- n*-kmeny sufixem *-θ-θ*: *blesk, pokyn, skluz* ...;
- ě*-kmeny sufixem *-θ-θ*: *let, posed, ryk* ... (zřídka),
sufixem *-ot-θ*: *mekot* (zvukomalebne);
- i*-kmeny sufixem *-θ-a*: *pomsta, záchrana* ... (přefigované),
sufixem *-θ-θ*: *lep, tvor, smysl* ... (nepřefigované),
sufixem *-b-a*: *lěčba, ražba* ...,
sufixem *-k-a*: *sádká* (ojedinele);

⁴ Viz V. Machek, *Etymologický slovník jazyka českého*, Praha 1968, Úvodní slovo str. 15.

⁵ Srovnej např. E. Slavičková, *Retrogradní morfoloický slovník češtiny*, Praha 1975, a M. Jelínek, *Jména dějová, Tvoření slov v češtině 2*, Praha 1967, 562—653.

a-kmeny sufixem *-k-a*: *háčka ...*,
 s variantami *-ěk-a*: *stříkačka ...* a *-vk-a*: *běhavka ...*,
 sufixem *-θ-θ*: *zpěv, šept ...* (řidčeji),
 sufixem *-ot-θ*: *praskot, jásoť* (zvukomalebné);
ova-kmeny sufixem *-(č)k-a*: *ponůčka* (ojediněle),
 sufixem *-b-a*: *malba* (ojediněle).

Poznámka: U odvození z cizích základů jsou prostředkem paralelní derivace některé cizí sufixy (*hadrování // hadruňk, dotování // dotace*).

Neproduktivní typ *plakati* tvoří i v historické době dějová jména sufixem *-b-a*: *vazba, orba ...* (zřídka),
 sufixem *-k-a* (s variantami): *otázka ...* (zřídka),
 sufixem *-θ-θ*: *svaz, odkaz* (ojediněle).

Sekundární imperfektiva bývají základem pouze k tvoření substantiv verbálních. Jen zřídka, a to hlavně od sloves vyjadřujících pohyb a transport, se derivuje sufixem *-k-a*: *nakládká, vyorávka, vycházka, sázka, překážka ...*, ojediněle pak sufixem *-b-a*: *sazba*.

Pomocí sufixů *-θ-θ* a *-θ-a* se nederivuje od sloves denominativních.

4.2 Dvojí možnosti derivace se v historické době nadále využívá k odlišení konkrétní od abstraktní, avšak ne ve všech případech: sufix *-ot-θ* tvoří abstraktní názvy hluků (od sloves různých typů), sufix *-b-a* ve spojení s *i*-kmenovými základy tvoří převážně názvy abstraktní. Ty jsou synonymy k substantivům verbálním, která se během historické doby stávají morfologicky nevýhodnými pro značnou pádovou homonymií. Zdánlivě nadbytečné derivační možnosti mají slovesné *i*-kmeny. Suffix *-θ-θ*, na začátku historické doby ještě plně produktivní, se u nich postupně omezil na derivaci převážně ze sloves prefigovaných a ve střední a novější době jeho produktivita u *i*-kmenů postupně utichá: v nové češtině najdeme jen málo jmen, která by nebyla doložena např. u Veleslavína. Naproti tomu odvozování sufixem *-θ-a* se dalo jen od sloves prefigovaných, ojediněle od prostých (*odplata, výplata, záplata ... × mrva*). Existuje proto jen velmi málo případů čtyřnásobné derivace od téhož základu. Typická distribuce je pak takováto: *placení // platba × plat // výplata*: u první dvojice typů převažují významy abstraktní, u druhé konkrétní.

4.3 V historické době se tedy posiluje postavení substantiv verbálních pro jejich schopnost vyjadřovat vidové rozdíly. U produktivních typů sloves se nadto projevuje tendence derivovat z téhož základu různým způsobem. K tomu se užívá sufixů *-θ-θ*, *-ot-θ*, *-θ-a*, *-b-a*, *-(č/v)k-a*. Příznačné je, že sekundární imperfektiva jsou v těchto případech derivačním základem jen ojediněle. Výsledků paralelní derivace pak lze popřípadě využít pro vyjádření opozice dějových abstrakt proti názvům konkrétních substancí patřících do intencí děje. Výjimkou je sufix *-b-a*, který během historické doby tenduje k abstraktnosti. Z produktivních slovesných typů však možnost paralelní derivace valnou většinou postrádají *ova*-kmeny.

HISTORISCHE ENTWICKLUNG DER NOMINA ACTIONIS IM TSCHECHISCHEN

Der Verfasser beschäftigt sich mit den Deverbativen, die überwiegend abstrakte Bedeutungen wiedergeben.

Die auf das Altkirchenslawische gestützte Rekonstruktion der uralawischen Derivation zeigt, daß zu diesem Zweck eine Reihe von Formanten zur Verfügung stand: *-θ-θ*, *-θ-θ*, *-(a)j-θ*; *-θ-a*, *-j-a*, *-t-θ*, *-bθa*, *-tv-a*, *-sn-θ/-zn-θ*. Die Altertümlichkeit der meisten von ihnen bezeugen die lautlichen Alternationen, zu denen es bei der Derivation gekommen ist. Die Ergebnisse der parallelen Derivation aus derselben Basis wurden manchmal zur Unterscheidung der Nomina mit konkreter Bedeutung von Abstrakten ausgenützt (*padθ* — *pastθ*, *razdorθ* — *dira*, *svěθ* — *svěθia*...). Diese Suffixe waren jedoch nicht kompatibel mit Verben aller morphologischen Typen und deswegen ist ein weiterer Typ entstanden, und zwar die Verbalsubstantiva mit dem Suffix *-n-θje/-t-θje*. Zum Unterschied von den älteren nomina actionis waren diese Gebilde imstande, den Aspekt der Basisverben wiederzugeben und aus diesem Grunde haben sie sich schnell verbreitet und begannen vor allem die Verbalabstrakta auszudrücken.

Diesen Stand ererbte das Altschechische, wobei die folgenden Suffixe nicht mehr produktiv waren: *-θ-θ*, *-(a)j-θ*, *-j-a*, *-t-θ*, *-sn-θ/-zn-θ*. Dafür ist eine steigende Produktivität des Suffixes *-θ-a* zu verzeichnen und es sind neue Formanten *-k-a* und *-ot-θ* entstanden. Zusammen mit den überlebenden Suffixen *-θ-θ* und *-b-a* (das letztere ist mit dem uralawischen *-tv-a* zusammengelassen) haben sie in historischer Zeit zur Derivation der nomina actionis gedient. Dabei wird die Position der paradigmatisch gebildeten Verbalsubstantiva gestärkt, und zwar wegen ihrer Fähigkeit die Aspektunterschiede zu signalisieren. Bei den produktiven Verbaltypen macht sich die Tendenz geltend, von derselben Basis auf mindestens zwei verschiedene Weisen zu derivieren. Die Ergebnisse der parallelen Derivation lassen sich sodann event. für die Erfassung der Unterschiede zwischen Abstrakten und Benennungen konkreter Substanzen, die in die Handlungsintentionen gehören, ausnützen. Bei den Verbalsubstantiven überwiegen begrifflicher Weise weiterhin abstrakte Bedeutungen, bei anderen Typen dagegen konkrete Bedeutungen. Eine Ausnahme stellt das Suffix *-b-a* dar, das zu Abstraktheit tendiert sowie das Suffix *-ot-θ*, mit Hilfe dessen die nomina actionis von lautnachahmenden Verben abgeleitet werden. Lediglich der produktive Typ der verbalen *ova*-Stämme weist keine parallele Doppelderivation auf.